

УДК 636.7:591.512

ЗООПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ БЕЗПРИТУЛЬНИХ СОБАК У МІСЬКИХ УМОВАХ

Л.В. Дядюшкіна¹, О.Т. Лагутенко², Т.М. Настека³

^{1,2,3}Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, вул. Пирогова, 9,
Київ, 01601, Україна

Актуальність теми. Свійський пес був одним з найбільш широко застосовуваних службових та компаньйонських тварин протягом всієї історії людства, тому він – культивована тварина. І цей термін застосовують як для домашніх, так і для бездомних тварин.

Явище бездомності свійських тварин є дуже поширеним у багатьох країнах і набуває особливого розвитку у центрах урбанізації. Найбільше безпритульних собак концентрується в місцях їх потенційної підгодівлі людьми — базари, двори, транспортні розв'язки. Безпритульні собаки виконують певну роль в житті міста: в деякій мірі вони є ланкою ланцюга утилізації біологічних відходів. Водночас існує загроза для людей з боку безпритульних тварин через те, що вони можуть бути джерелом збудників зооантропонозів, а також проявляти агресію по відношенню до людини [1]. Саме тому залишається актуальною дискусія щодо шляхів вирішення проблеми безпечного співіснування людини із безпритульними собаками на вулицях великого міста.

Об'єктом дослідження є Пес свійський або Свійський собака (*Canis lupus familiaris* або *Canis familiaris*) роду Пес (*Canis*) родини Псових (*Canidae*). Спостереження здійснювалося в осінньо-зимовий період 2016-2017 рр. у житлових масивах міста Києва поблизу станцій метро та ринків. Приблизна кількість спостережуваних собак 18 – з них 6 живуть зграєю (Дніпровський район), решта – поодинокі (Оболонський, Дарницький, Соломянський райони). Усі особини дорослі собаки, які не мають маркування (нашийників з номерними знаками, жетонів тощо). Серед них усього 7 самок і 11 самців, у згаї – лише одна самка, решта – самці.

Предмет дослідження. Здійснювали спостереження за поведінкою безпритульних собак міста під час споживання їжі, в процесі внутрішньовидового спілкування та спілкування з людиною.

Результати дослідження. Проблему безпритульних собак у місті породили безвідповідальність власників та відсутність дієвих заходів, які б запобігли розмноженню покинутих тварин, а також не дозволяли б власникам викидати їх на вулицю.

Відповідно до походження та способу життя виділяють три категорії безпритульних собак (*Canis familiaris*):

- істинно безпритульні – живуть сім'ями, живляться харчовими рештками на смітниках і випадково здобутим кормом, іноді їх підгодовують люди;
- умовно безпритульні – складають переважну більшість безпритульних тварин, вони живуть на автомобільних стоянках, ринках, поблизу лікарень, шкіл, дитячих садків, їх годують люди, які працюють на цих об'єктах;
- загублені або покинуті – являють собою найбільш небезпечну категорію безпритульних тварин, тому що вони не пристосовані до безпритульного життя, часто агресивні по відношенню до людей [3].

Ознаки агресивно налаштованої собаки:

- вигнута спина, піджятий хвіст, оголені ікла, вуха притиснуті до голови;
- імітування нападу, кусати не збирається;
- широко розставлені передні лапи, опущена морда, в очі не дивиться;
- вуха сторчма, на морді складки, ніс витягнутий, паща оскалом – приготувалася до атаки;

- шерсть дибки, червоні очі, розширені зіниці, дивиться в очі;
- хвіст піднятий, виляє ним – у своїй перемозі впевнена, може напасти, вкусити [5].

Агресивна поведінка в нормі має бути спрямована на іншу особину, яка знаходиться поруч, і цю поведінку зазвичай викликають властиві іншій особині подразники, які можуть бути зоровими, слуховими чи нюховими. Різні досліді свідчать про те, що в розвитку агресивності є генетична основа, а також значний вплив мають гормони [4]. Навколишнє обстановку може також впливати на вираженість агресії [2].

Агресія може призвести до нанесення пошкоджень іншій особині й часто пов'язана з встановленням певного ієрархічного статусу, з одержанням доступу до певного об'єкта чи права на якусь територію. Таким чином, виділяють такі види агресії: територіальна, харчова, соціальна, статевіа [5].

Територіальна агресія проявляється в тому, що собака захищає територію, яка їй не належить як власну ділянку або захищає власну ділянку, але не відповідним чином до обставин. Собаки можуть демонструвати територіальну агресію по відношенню тільки до людей, тільки до інших собак, тільки по відношенню до будь-якої тварини або до тих і інших в будь-якому поєднанні. Охороняючи територію, собаки іноді починають захищати і майно, яке на ній знаходиться. У безпритульних тварин величина ділянки, що охороняється збільшується.

Деякі собаки починають демонструвати територіальні претензії біля свого місця, де зазвичай сплять. Інші мають яскраво виражену індивідуальну дистанцію і захищають саме «свою територію». У цьому випадку їх «територія» мобільна, являє собою деякий простір навколо них, і собаки стають агресивними по відношенню до будь-кого, хто туди вторгається.

Харчова агресія проявляється в різному віці: навіть цуценята можуть нападати при спробі доторкнутися до їх їжі. При харчовій емоційності собака проявляє агресію до людини або інших тварин, які наблизилися під час споживання їжі. Це пов'язано з тим, що безпритульні тварини часто можуть залишатись без їжі особливо в холодну пору року.

В істинно безпритульних собак за їжу триває як внутрішньовидова, так і міжвидова боротьба, тому за свій корм тварина може боротись навіть до смерті.

Умовно безпритульні тварини проявляють меншу харчову агресію. Це пов'язано з тим, що вони постійно знаходяться біля людини, яка їх може нагодувати. Але іноді трапляються такі випадки, коли собаки нападали на людей під час годівлі.

Загублені або покинуті собаки найбільш агресивні по відношенню до людини. Тварини можуть красти їжу на відкритих продуктових ринках, нападати на людей, якщо почують запах їжі в їхніх сумках, кишнях чи одязі.

Соціальна агресія. Загнавши перелякану собаку в кут і не залишивши їй шансів на порятунок, ви спровокуєте тварину на атаку. Причому, це будуть не просто укуси, а спроба фізичного знищення з метою збереження власного життя.

Статева агресія. До закінчення статевого дозрівання, інстинкти змушують тварину відстоювати себе, інакше, за законами природи її виженуть із зграї або вона не зможе залишити потомство. У природі дикі собаки живуть невеликими громадами – зграями. На верхівці ієрархічного ланцюжка – альфа-пара або альфа-самець і кілька самок. Коли відбувається внутрішньовидова боротьба за самку, тварини є найнебезпечнішими. В цей період вони можуть нападати як на інших тварин, так і на людей. Нерідко трапляються випадки, коли собаки загризли на смерть того, хто їм заважав.

Висновки. За результатами аналізу літературних джерел та здійснених спостережень нами виділено 3 категорії безпритульних собак, а також такі види агресивної поведінки: територіальна, харчова, соціальна та статевіа.

Практично всі види агресії криються в страху: при спробі фізичного насильства, загрози «не втримати» території, втрати потомства.

Безпритульні собаки можуть бути як корисними для жителів міста, так і небезпечними. Вчасна ветеринарна допомога та добре людське ставлення до тварин

допоможуть не тільки тваринам, а й спокійному життю людини.

Література

1. Мантейфель Б. П. Экология поведения животных / Б.П. Мантейфель. – М.: Наука, 1980. – 230 с.
2. Меннинг О. Поведение животных / О. Меннинг. – М.: Мир, 1982. – 360 с.
3. Криволапчук Н.Д. Прикладная психология собаки / Н.Д. Криволапчук. – Р-н-Д, Феникс, 2008. – 558 с.
4. Зорина З.А. Основы этологии и генетики поведения / З.А. Зорина, И.И. Полетаева, Ж.И. Резникова. – М., 2002. – 383 с.
5. Фабри К.Э. Зоопсихология / К.Э. Фабри. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 334 с.